

اطلس زبان‌های ایران (آزیران)

گردآوری داده‌های زبانی: ضبط تصویری و صوتی متون شفاهی

(نسخه: ۱۳۹۹/۰۱/۰۷)

راهنمای حاضر، برای کمک به چگونگی ضبط تصویری و صوتی متون شفاهی در چارچوب *اطلس زبان‌های ایران* (آزیران) تهیه شده است. داشتن آموزش قبلی و تجربه در زمینه شیوه ضبط تصویری و صوتی به عنوان بخشی از آموزش مستندسازی زبان بسیار حائز اهمیت است. دوره‌های آموزشی مفیدی گاه توسط ELDP (برنامه مستندسازی زبان‌های در معرض خطر) در انگلستان و مؤسسات دیگر ارائه می‌شود. همچنین، برخی از منابع مهم در زمینه چگونگی مستندسازی زبان عبارتند از: بُرن (۲۰۰۸)، آستین و سالابانک (۲۰۱۱) و چلیا و دِری‌یوز (۲۰۱۱).

برخی نکات مفیدی که برای ضبط ضروری است در اینجا به آنها اشاره می‌شود. رئوس مطالب به ترتیب زیر است:

- تجهیزات مورد نیاز
- انتخاب زبانوران
- انواع متون
- ملاحظات قبل از ضبط
- تنظیمات لازم و انجام ضبط
- ملاحظات بعد از ضبط

توجه داشته باشید دستورالعمل‌هایی که در اینجا به آنها اشاره می‌شود به طور خاص به منظور گردآوری داده‌های زبانی در پروژه آزیران در نظر گرفته شده است. بنابراین، این سند یک راهنمای جامع در مورد چگونگی ضبط تصویری و صوتی برای انواع مختلف کار میدانی مستندسازی زبانی نیست.

۱. تجهیزات مورد نیاز

- یک عدد دوربین فیلمبرداری با کیفیت Full HD یا 4K
- یک عدد میکروفون خارجی (اکسترنال) برای کیفیت مطلوب ضبط صدا در کنار ضبط تصویری (برای مثال، میکروفون Beyer)
- یک عدد کابل (حدود ۳ متر طول) برای اتصال میکروفون خارجی به دوربین فیلمبرداری
- یک عدد دستگاه ضبط صدا (رکورد) با کیفیت بالا (برای مثال، Olympus LS-14)
- یک عدد تلفن همراه با کیفیت ضبط صدای بسیار خوب
- سه عدد سه پایه: برای دوربین، میکروفون و دستگاه ضبط صدا
- حداقل سه عدد کارت حافظه با ظرفیت 64 گیگابایت
- یک عدد هارد اکسترنال با ظرفیت ذخیره بالا
- باتری قابل شارژ برای دوربین فیلمبرداری
- باتری اضافی سایز AAA (یا دیگر سایزهای مورد نیاز دستگاه) برای دستگاه ضبط صدا و میکروفون
- یک عدد سهراهی برق برای شارژ چند دستگاه به طور همزمان
- یک عدد لپ تاپ برای انتقال فایل های تصویری و صوتی به آن بعد از اتمام هر جلسه

۲. انتخاب زبانوران

- هر جامعه زبانی شرایط خاص خود را دارد اما در طول تحقیق باید تلاش کنید که از هردو زبانور زن و مرد، ضبط تصویری و صوتی صورت گیرد.
- زبانورانی انتخاب شوند که به نوع زبان موردنظر تسلط کامل داشته باشند. به طور کلی، زبانوران مسن کمتر تحت تأثیر زبان فارسی قرار گرفته اند که این مساله برای مطالعات رده شناختی ضروری است.
- زبانورانی انتخاب شوند که شیوه بیان واضح، شفاف و قابل فهم (به اندازه کافی بلند برای ضبط) داشته باشند.
- زبانورانی را انتخاب شوند که بدون استرس و با اعتماد به نفس، بتوانند در مقابل دوربین فیلمبرداری قرار بگیرند.
- فراموش نشود برای فیلمبرداری نسبت به ملاحظات فرهنگی و شخصی توجه ویژه داشته باشید.

۳. انواع متون

از هر یک از انواع متون زیر، حداقل یکبار ضبط تصویری و صوتی انجام دهید:

- داستان های عامیانه و افسانه ها
- ترانه ها و اشعار (به عنوان مثال: ترانه های رایج در عروسی؛ ترانه های رایج در مراسم عزاداری؛ کارآوایی که برای مثال در هنگام ماهی گیری یا تهیه کره خوانده می شوند؛ شعرهای عاشقانه؛ لالایی ها، آهنگ های مذهبی به زبان محلی و غیره)
- متون روندی (فرایند انجام کار یا حرفه خاص در منطقه مورد تحقیق، به عنوان مثال: نحوه بافتن فرش؛ طرز تهیه ماست، نان و غیره)
- متونی از اقسام دیگر (برای مثال: آیین و رسوم مربوط به جشن نوروز، مراسمات مذهبی در ماه رمضان و غیره)

۴. ملاحظات قبل از ضبط

- برای یافتن مکانی آرام جهت ضبط، به اندازه کافی زمان اختصاص دهید.
- از آنجایی که میکروفون حساس است و همه صداهای محیط اطراف را نیز ضبط می‌کند، در محیط ضبط نباید صدای‌های مزاحم از قبیل صدای دیگر افراد یا صدای وسایلی از قبیل یخچال، دستگاه تهویه هوا، ترافیک و غیره وجود داشته باشد.
- از انتخاب مکان‌هایی که صدا در آنجا انعکاس دارد خودداری کنید. اتاق‌های بزرگ و خالی در دانشگاه‌ها و محل‌های کار برای ضبط مناسب نیستند.
- فراموش نکنید که تمام باتری‌ها برای دستگاه‌ها به طور کامل شارژ شده باشند و همچنین اطمینان حاصل کنید در صورت اتمام شارژ دوربین، دسترسی به باتری‌های شارژ شده وجود دارد.
- از مدت زمانی که باتری شما شارژ دارد مطلع باشید.
- اطمینان حاصل کنید که میکروفون خارجی در جک مناسب دوربین قرار گرفته باشد.
- مطمئن باشید که دکمه میکروفون خارجی روشن است.
- اطمینان حاصل کنید که باتری میکروفون خارجی شارژ کافی داشته باشد.
- زمانی که ضبط ویدیویی انجام می‌دهید، علاوه بر آن تنها از یک دستگاه ضبط صدا استفاده کنید؛ البته، به شرطی که کیفیت صدای ضبط ویدیویی خوبی نیز داشته باشید.
- اطمینان حاصل کنید که در لپ‌تاپ و هارد اکسترنال حجم کافی برای ذخیره‌سازی وجود دارد. چرا که فیلم‌های با کیفیت بالا حجم زیادی دارند.
- قبل از ضبط، به زبانور زمان لازم اختصاص داده شود تا بتواند احساس راحتی در مقابل دوربین داشته باشد. برای مثال: با یک گفتگوی دوستانه، نوشیدن یک فنجان چای یا قهوه یا خوردن یک تکه میوه.
- قبل از هر جلسه، کیفیت ضبط (صدا و تصویر) را با در نظر گرفتن نوفه (نویز) پس‌زمینه احتمالی، امتحان کنید. برای این منظور یک قطعه کوتاه حدود ۳۰ ثانیه ضبط کنید و قبل از انجام ضبط اصلی، با هدفون به آن گوش دهید.

۵. تنظیمات لازم و انجام ضبط

هدف نهایی، ضبط بهترین کیفیت تصویری ممکن است. با این حال، شرایط ضبط هرگز ایده‌آل و بی‌نقص نیست. بنابراین، شما همیشه باید به دنبال استفاده از هر فرصتی برای ثبت بهترین کیفیت تصویری ممکن باشید. در اینجا مواردی وجود دارد که باید در حین تنظیم تجهیزات مورد توجه قرار گیرید:

- نور کافی در اتاق باشد.
- بسته به اینکه زبانور چگونه در قاب دوربین قرار گیرد، فاصله دوربین از او بین ۲ تا ۳ متر باشد.
- دستگاه ضبط صدا در جلوی زبانور و در فاصله ۵۰ سانتی‌متری از دهان او قرار گیرد.
- اطمینان حاصل کنید که میکروفون خارجی در جک مناسب دوربین باشد.
- اطمینان حاصل کنید که دکمه میکروفون خارجی روشن است.
- قرارگرفتن میکروفون خارجی در فاصله ۱,۵ تا ۲ متری از زبانور، مهم است.
- دوربین روی صورت زبانور متمرکز شود تا دهان و لب‌هایش به طور واضح مشخص باشد. زبانور در وسط قاب دوربین باشد تا در هنگام توصیف چیزی، دست زبانور را نشان دهد. در صورت امکان، سعی کنید میکروفون یا دستگاه ضبط صدا در تصویر قرار نگیرد.

- سعی کنید از گزینه زوم دیجیتال استفاده نکنید زیرا این امر باعث کاهش کیفیت می‌شود.
- معمولاً بهتر است یک زبانور به صورت تک‌سخنگویی (مونولوگ) جلوی دوربین قرار گیرد. با این وجود، چنانچه دو یا چند نفر به‌وضوح در تصویر دوربین قابل مشاهده و قابل شنیدن باشند، می‌توانند با هم در جلوی دوربین قرار گیرند.
- به مانند ضبط صدا، تمام ضبط‌های تصویری با فراداده‌ها (metadata) شروع شود: تاریخ و زمان انجام کار میدانی، نام پژوهشگر، محل پژوهش، نام زبانور (اگر از شما خواست که نام او را ذکر کنید) و زبان مورد مطالعه.
- مجدداً به خاطر داشته باشید ضبط متون از زبانورانی که کمتر تحت تأثیر زبان فارسی قرار گرفته‌اند، برای مطالعات رده‌شناختی ضروری است.
- سعی کنید با استفاده از کنترل، دوربین را از راه دور در اختیار بگیرید تا از منحرف کردن ذهن زبانور در حین گفتگوی روایتی (narrative) اجتناب شود.
- فراموش نکنید قبل از ضبط هر متن شفاهی، متن کسب اجازه را بخوانید و اجازه زبانور را ضبط کنید.

۶. بعد از ضبط

- فایل‌های صوتی و تصویری را بلافاصله بعد از هر جلسه، هم در لپ‌تاپ و هم در هارد اکسترنال به عنوان فایل‌های پشتیبان ذخیره کنید.
- اطمینان حاصل کنید که دوربین و دستگاه‌های جانبی آن خاموش شده‌اند تا از هدر رفتن باتری جلوگیری شود.
- مجدداً تمامی وسایل را به همان ترتیب همیشگی جمع‌آوری کنید.
- در صورت لزوم باتری‌ها را دوباره شارژ کنید.